

Abstrakt

V předložené disertační práci byla provedena komparativní analýza Evropské unie a evropských federativních států, především Spolkové republiky Německo, Švýcarské konfederace, Rakouské republiky, a v základních rysech taktéž Spojených států amerických s cílem zjistit, jestli je EU již nyní federací, anebo nakolik se přiblížila federativnímu typu státního uspořádání. V této práci se pokusím postupně rozebrat, které charakteristiky federativního státu už v současné době Evropská unie splňuje a podle jakých znaků můžeme EU zařadit spíše do kategorie federací, mezinárodních organizací nebo konfederací.

Pro lepší pochopení všech souvislostí bude srovnávací analýza evropských federací provedena nejen z pohledu práva zachyceného v právních normách jednotlivých států, ale také z pohledu historického sociologického a politologického, i když hlavní důraz je soustředěn na rozbor ústavní a právní úpravy. Z toho důvodu v první části této práce zkoumám vznik a rozvoj teorie federalismu v dějinném vývoji. Dále se zabývám pojmem federalismu a federace ze státoprávního hlediska. Následně jsou vymezeny typy a druhy federativních států a důvody jejich vzniku a zániku.

Druhá část práce je zaměřena na empirickou komparativní analýzu Evropské unie a evropských federací na základě obecné charakteristiky federálního státu danou Stephenem Woodardem. Charakteristika moderního federativního státu je rozdělena do šesti kategorií, ze kterých následně každá představuje zvláštní oblast zkoumání. Komparativní analýza charakteristik (oblasti zkoumání) je uvedena po krátkém historickém exkurzu dějin evropské integrace s přihlédnutím k pokusům o federalizaci evropských států v minulosti.

Do oblasti komparativní analýzy zahrnuji koncepci vlády práva se zvláštním důrazem na otázku ústavnosti základních právních norem, v daném případě primárního práva EU, a nadřazenosti norem právního řádu centrální úrovně vládnutí, tudíž evropského právního řádu, nad vnitrostátními normativními akty státních subjektů a problematika legality. Další oblast analýzy zahrnuje aplikovatelnost a přímý účinek právních norem ústřední úrovně vládnutí ve federativních státech a EU na vnitrostátní subjekty členských států. Následuje komparace dělby pravomoci mezi EU a členské státy a subjekty federace a federálním centrem v evropských federacích. Další výklad obsahuje analýzu nezávislosti zákonodárského procesu a zákonodárných orgánů v Evropské unii a ve federativních státech. V následující

kapitole je provedeno srovnávací zkoumání vynutitelnosti právních norem evropského právního řádu v členských státech a na vnitrostátní subjekty, které následuje problematika odpovědnosti EU jako veřejnoprávního subjektu. Poslední kapitola je věnována otázce demokracie a legitimacy Evropské unie jako celku a jejích jednotlivých institucí.

Od momentu svého založení Evropská společenství a Evropská unie prošly velmi dlouhým vývojem a EU dnes představuje velmi vyvinutou organizaci, která se ve velkém počtu oblastí více přiblížila federálnímu typu státního uspořádání. Avšak výsledky komparativní analýzy výše uvedených oblastí zkoumání ukazují, že EU v současné době nelze charakterizovat jako federaci, poněvadž nenaplnuje všechny charakteristiky federativního státu. Srovnávací analýza dokládá, že ve velkém počtu zkoumaných oblastí EU naplňuje výše uvedené charakteristiky pouze částečně, respektive s některými výjimkami.

Stěžejní rozdíl mezi EU a federativními státy lze shrnout do základní roviny, jež spočívá v absenci ústavní báze založené na základě zásad teorie konstitucionalismu a s tím spojený a zároveň z toho vyplývající deficit vstupní legitimacy. Primární právo EU nepochybně naplňuje znaky materiálního pojetí ústavy. Nicméně naplnění materiální charakteristiky ústavy neumožňuje vyvodit ústavnost primárního práva EU z pohledu teorie konstitucionalismu. Primární právo Unie nelze zatím charakterizovat jako ústavní právo států, jež je vlastní všem existujícím evropským federativním státům. Daný závěr vyplývá především z nedostatečného demokratického základu, respektive legitimacy evropské institucionální soustavy, která musí být zakotvena a vyplývat z ústavní báze. Rovněž ve prospěch daného závěru svědčí víceúrovňová soustava právních řádů EU a členských států, které schází hierarchické uspořádání a absolutní nadřazenost evropského právního řádu typické pro právní normy vydané ústředními orgány ve federativních státech.

Další zkoumání ve vymezených oblastech však nasvědčuje tomu, že Evropská unie je velmi podobná evropským federativním státům, případně Spojeným státům americkým. Jedná se o způsob rozdělení kompetencí mezi dvěma úrovněmi vládnutí, totiž mezi EU a členskými státy, jenž má velký počet znaků, které přibližují podstatu unijního uspořádání charakteristickou pro federativní státy. Rovněž Evropská unie disponuje v každé etapě svým nezávislým zákonodárným procesem, který je odlišný od legislativního procesu v členských zemích. Zároveň evropské právní normy lze považovat za dostatečně vynutitelné jak pro členské státy, tak pro jednotlivce, i přesto na rozdíl od některých federativních států nevyvinula EU soustavu specializovaných „federálních“ soudů určených k aplikaci

a interpretaci evropského právního řádu. Přesto u všech výše uvedených kategorií existuje jedna podstatná výjimka, a to absence oblasti zahraniční bezpečnostní politiky a obrany v kompetenčním rozsahu činností svěřených unijním orgánům. Následně to ovlivňuje ostatní procesy fungování Unie jako celku, tudíž z toho vyplývají podstatné rozdíly v zákonodárném procesu EU a samotné vynutitelnosti unijního práva v této kompetenční oblasti, pokud to porovnáme s evropskými federativními státy. Daná oblast kompetencí je přenesena na centrální ústřední úroveň ve všech evropských federacích a USA.

Z důvodu hlubšího pochopení vývoje procesu integrace je disertační práce ukončena krátkým přehledem základních integračních teorií, které spolu s teorií federalismu ovlivnily proces sjednocení evropských států. Předkládaná práce je ukončena shrnutím obsahujícím mimo jiné úvahy ohledně vývoje procesu evropské integrace do budoucna, které lze rozdělit na tři základní proudy. První představuje sjednocení členských států Evropské unie do ještě pevnějšího svazku států, jinými slovy transformaci ve federaci. Avšak tento směr vývoje nelze na základě různých důvodů hodnotit jako velmi pravděpodobný. A to především vzhledem k roztržičnosti federalistických východisek a rostoucí frustraci občanů EU a politiky vůči Unii. Další variantu představuje úplný rozpad Evropské unie na původně suverénní státy. Nicméně, i přes jistou úroveň euroskepticismu občanů EU a snahy některých politických skupin v členských státech směřující k rozdělení Unie nepřipadá tato varianta jako vhodné řešení, a to z důvodu příliš úzkého hospodářského a politického propojení některých členských států EU, a z toho vyplývající velmi vysoké finanční náročnosti rozdělení a negativních dopadů s tím spojených. Kromě toho současné globalizační tendence vnucují vládám států, aby mezi sebou více spolupracovaly a přehodnotily své ryze vnitrostátní záměry směrem k univerzalistickému způsobu uvažování s cílem ekonomického růstu a stability. Poslední, třetí směr vývoje Evropské unie je cestou flexibilní integrace (Evropa s variabilní geometrií nebo vícerychlostní Evropa), kde členské státy, které si přejí hlubší integraci v určitých oblastech, budou mít možnost blíže se sjednocovat v rámci EU v jimi zvolených oblastech. Danou variantu vývoje lze považovat za nejpravděpodobnější a zároveň nejvhodnější způsob vývoje evropské integrace. A to hned ze dvou důvodů: Především umožní pružněji reagovat na koexistenci heterogenních členských jednotek (členských států) v jednom hospodářsko-politickém uskupení jako EU a přitom sjednotí větší počet státních subjektů, které mohou nepochybně efektivním způsobem čelit současným mezinárodním globalizačním tendencím.